

SE ZAVEDAŠ, KAJ VSE ZMORE GLASBA? KO MOČ GLASBE PRESENETI TUDI PEDAGOGA / Vojko Veršnik, profesor glasbe / Tretja OŠ Slovenj Gradec

Članek na področju vzgoje in izobraževanja ter vsakdanjega življenja obravnava moč, vpliv in funkcije glasbe ter naš odnos do nje. Odpira vprašanja, ali je potencial glasbe kot predmeta v šolskem sistemu dovolj prepoznaven. Navedenih je nekaj praktičnih primerov iz glasbene vzgoje in izobraževanja otrok s posebnimi potrebami, v katerih igra glasba vlogo izraznega sredstva za dvig samozavesti, poskuša odpravljati predsodke o fdrugostix oziroma fldrugáčnostix v družbi, in vpliva na razna področja razvoja te populacije, kot je na primer govor. Razmišljanje pedagogom postavlja izziv: kaj lahko storim zanje s pomočjo glasbe?

Naš odnos do glasbe

Na področju današnje Evrope je najstarejša starogrška glasbena kultura, kjer je imela glasba izreden ugled. To ponazarja tudi Platonova misel, da je država tem boljša, čim boljša je v njej glasba. Zato ne čudi, da so se stari Grki udeleževali glasbenih prireditev in tekmovanj, da je bila glasba pri izobraževanju obvezen predmet, ter da so učenci morali peti v pevskem zboru in igrati vsaj en inštrument. Tudi nauk o tonih in intervalih, tonški sistem in lestvice so bili izdelani do

podrobnosti, zato govorimo o visoki stopnji glasbene teorije. Pri vsem tem najdemo tudi poznavanje različnih znanosti in umetnosti – danes tako opevano »medpredmetno povezavo«, saj je osnove tonskega sistema postavil prav Pitagora (od tod izraz pitagorejska koma, ki nastane na primer pri uglaševanju klavirja), ki je danes bolj znan po svojih matematičnih, geometričnih in filozofskih dognanjih.

Če se Slovenci ne moremo pohvaliti s tako zgodnjo visoko kulturo in

umetnostjo v vzgoji in izobraževanju ter življenju nasploh, pa (bi) se lahko s še starejšimi dokazi o glasbenem ustvarjanju na našem ozemlju – paleolitska piščal iz jame Divje babe dokazuje že takratno glasbeno aktivnost neandertalca in je najstarejše najdeno glasbilo na svetu. Če bi jo našli na primer v Avstriji (kaj šele v ZDA), bi tam vsekakor znali poskrbeti za lastno promocijo in piščal bi bila verjetno prisotna v najrazličnejših oblikah ter na vsakem koraku (ne le zgolj v muzeju kot eksponat ali spominček).

Pri nas o tako unikatni, zgodovinsko in znanstveno pomembni najdbi svetovno javnost in znanost ozaveščajo žal le še redki posamezniki (na primer etnomuzikolog dr. Svanibor Pettan in glasbenik Ljuben Dimkaroski na simpozijih pri nas in v tujini), ki pa žal nimajo širše strokovne, politične ali državne podpore. Seveda gre zahvala najprej arheologom, ki so piščal odkrili, ampak na podlagi njihovega dela bi morala Slovenija to odkritje 'unovčiti', kot se za takšno najdbo spodobi.

Vendar Slovenci žal ne znamo dovolj poskrbeti za kulturno dediščino, kar dokazujejo tudi nesoglasja (ponekod celo spori) okrog lipicancev, kranjske klobase in drugih slovenskih avtohtonosti, ki bi jih že davno morali zaščititi. Namesto tega, da v različne jezike prevajamo, na primer izraz gibanica, bi ga morali ohraniti v domači obliki – tako bi vedeli vsi narodi sveta, da so jedli prekmursko *gibanico*, ne pa neko jed s popolnoma neposrečenim in dobesednim prevodom *overmura moving cake* (razen, če mislijo pod pretvezo ezoterike privabljaliti turiste, ki morda pričakujejo, da se nekje v Sloveniji samodejno premikajo sladice).

Spominjam se mednarodnega srečanja skupine za aplikativno etnomuzikologijo pri ICTM (International Council for Traditional Music – Mednarodni svet za tradicijsko glasbo) *Historical and Emerging Approaches to Applied Ethnomusicology / Zgodovinski in novi pristopi k aplikativni etnomuzikologiji* (9.–13. julij 2008, Etnografski muzej Ljubljana), na katerem sem sodeloval tudi sam. Po predstavitvi mojega prispevka¹ mi je svetovno priznani ameriški etnomuzikolog Anthony Seeger² čestital in dejal, da bi moral s

¹ Vojko Veršnik (2008) *A Musical Bridge: Solid Like Stone and Bone. A Song as a Link to Our Hearts and Souls / Glasbeni most – trd kot kamen kost. Pesem kot povezava z našimi senci in dušami*. Ljubljana: 13. julija, 2008.

² Anthony Seeger je upokojeni zaslužni profesor etnomuzikologije in direktor Etnomuzikološkega arhiva na UCLA (University of California, Los Angeles), bil pa je tudi profesor na raznih drugih univerzah v Južni in Severni Ameriki. Je avtor številnih študij in publikacij, na primer *Why Suyá Sing: A Musical Anthropology of an Amazonian People*, ki je plod dolgoletnega raziskovanja na

temi videoposnetki iti na ministrstvo za izobraževanje [znanost in šport] in reči, naj si pogledajo, kaj se da doseči s pomočjo glasbe, namesto da zmanjšujejo število ur glasbene vzgoje v šolah.

V prispevku (Veršnik, 2010) sem predstavil dva primera, ki sta bila na podlagi rezultatov mojega predhodnega terenskega dela uporabljena v praksi. Prvi je odražal vpliv aplikativne etnomuzikologije v izobraževanju ter ustvaril socialno in kulturno povezavo med Tajsko in Slovenijo. Konkretnjeje, s pomočjo tajske pesmi *Chang* je otroški pevski zbor Črički (ki sem ga takrat vodil na OŠ Mežica) pripravil veliko presenečenje in dobrodošlico tajski glasbeni skupini Chulalongkorn University Thai Music Ensemble (iz Bangkoka), ki je bila maja 2007, na povabilo Pettana, na enotedenski turneji po Sloveniji. Omenjena pesem je tudi pozneje (leta 2011) služila kot glasbena komunikacija na mednarodni

terenu med južnoameriškimi Indijanci. Po njem imenujejo tudi nagrado za izjemne dosežke »Anthony Seeger Distinguished Service Award«, katere prvi dobitnik je bil on sam.

študentski izmenjavi študentov nekaterih ljubljanskih fakultet na Tajskem. Drugi primer je temeljil na poglobljeni raziskavi o glasbenem življenju upokojencev na Koroškem, katere rezultati so dali idejo za letošnji medgeneracijski projekt *Poklonimo jim pesem*. Ta projekt je bil v prvi vrsti namenjen stanovalcem koroških domov za starostnike, izvedli pa smo ga s pomočjo Pevske skupine Alenčice, katere umetniški vodja sem.

Vpliv glasbe na številna otrokova področja

Po nekajletnem delu z otroki na rednih osnovnih šolah, od tega sočasno tudi na šoli za učence s posebnimi potrebami, nekaj časa pa tudi na gimnaziji, sem se kot glasbeni pedagog zaposlil na Tretji OŠ Slovenj Gradec, ki izvaja dva programa za otroke in mladostnike s posebnimi potrebami: prilagojeni izobraževalni program z nižjim izobrazbenim standardom za osnovne šole (OŠNIS) ter posebni program vzgoje in izobraževanja (PPVI). V iskanju močnih področij otrok poskušam z

Slika 1: Pevski zbor Tretje OŠ Slovenj Gradec na Festivalu za tretje življenjsko obdobje, Odrpti oder ljubljanskega Cankarjevega doma, četrtek, 29. septembra 2011 (Avtorica fotografije: Simona Lešnjak).

glasbo odpravljati tabuje, predsodke in stereotipe o tej populaciji.

Učitelj mora vedno iskati nove ideje in pristope, s katerimi odkrito ali prikrito navduši učence za glasbene aktivnosti (petje, igranje na glasbila, ples oziroma gibanje ob glasbi, ne nazadnje pa tudi ustrezno poslušanje glasbe), ki nedvomno vplivajo ne le na otrokov glasbeni razvoj, ampak tudi na razvoj kognitivnega, afektivnega in psihomotoričnega področja.

Po Bloomu (v de la Motte-Haber, 1990) se 50 % otrokovih glasbenih sposobnosti razvije do 4. leta, do 6. leta pa še 30 %, ko pa otrok vstopa v osnovno (ali glasbeno) šolo, ima na razpolago le še 20 % dedne zasnove, da razvije svoje glasbene sposobnosti. Sklep je kristalno jasen – otroci bi se morali čim prej srečati z glasbo, sicer je zamujenih kar 80 % njihovega potenciala.

Prve stike z glasbo lahko otrok dobi že v prenatalnem obdobju, če jo mama s petjem ali poslušanjem prenaša tudi nanj – s tem pridobiva neizmerne sposobnosti in možnosti za vsestranski

razvoj. Tudi z glasbeno vzgojo naj bi po otrokovem rojstvu začeli čim prej in čim kakovostnejše, saj je usvajanje skozi lastne aktivnosti dosti boljše in hitrejše.

Realnost je pogosto drugačna in mnogo otrok v obdobju do štirih let nima veliko glasbenih izkušenj oziroma stikov z glasbo, kar je v prvi vrsti odvisno od njegovega družinskega okolja in navad v njem. Danes vemo tudi, da je lastna dejavnost pomembnejša od dedne zasnove, vendar so tu spet ključnega pomena prav otrokove čimprejšnje glasbene izkušnje.

Kljub vsemu pa iz lastnih izkušenj vem, da tudi v poznejšem obdobju trud za napredek glasbenih sposobnosti otroka (učenca) ni zaman.

Osebe s posebnimi potrebami in »drugačnost«

Otroci s posebnimi potrebami morajo premostiti najrazličnejše ovire in težave in tako vložiti mnogo več truda za svoje aktivnosti. Zato mi nikoli ne bo jasno dejstvo – pravzaprav paradoks –, da imajo učenci 5. razreda redne

osnovne šole tedensko 1,5 ure glasbene vzgoje (danes *glasbene umetnosti*) – kar je sicer dobro, v osnovni šoli z nižjim izobrazbenim standardom pa samo eno uro, čeprav bi prav ti učenci potrebovali več vzgojnih in umetniških predmetov ter manj faktografije (oziroma v tem primeru vsaj enako število ur). Verjetno mi na ministrstvu nihče ne bi znal ali upal s tehtnimi argumenti odgovoriti na to vprašanje. Nedopustno je, da so otroci s posebnimi potrebami za to prikrajšani, saj so že v družbi in socialnem okolju prepogosto označeni za drugačne, zato se sprašujem, koliko let so snovalci kurikulumov za glasbo poučevali v šoli za otroke s posebnimi potrebami!?

Nedavno je bil v Ljubljani mednarodni večdisciplinarni simpozij s tematiko *Glasba in drugačnost*, ki so ga organizatorji namenoma prevedli kot *Music and Otherness* – kot glasba in *drugost* in ne kot *drugačnost* (difference) –, in je odprl številna vprašanja drugačnosti/drugosti v družbi.

V prispevku *Vsi drugačni, vsi enakovredni: Kaj ima s tem opraviti glasba?*

Slika 2: Učenci pevskega zbora pred Tretjo OŠ Slovenj Gradec, 10. april 2014 (avtor fotografije: Vojko Veršnik).

(Veršnik 2014) sem si začetni del naslova izposodil s slogana nekdanje evropske kampanje. Sam v tem kontekstu vsako drugačnost gledam v pozitivnem smislu raznolikosti in kakovosti, ki družbo bogatijo – ne pa kot manjvrednost. Drugi pojem enakopravnosti pa razumem kot zavzemanje za osnovne človekove pravice in potrebe, čeprav sama enakopravnost pri nas in po svetu v praksi žal pogosto ne deluje (tako v zgodovini kot tudi v sedanjosti pravzaprav nikoli ni veljala) – kar kaže tudi razkorak med teoretično in dejansko enakostjo pred zakonom ter položajem posameznika v Sloveniji, glede na njegov gmotni položaj, poznanstva, socialni status in drugo. Zato vprašaj na koncu naslova velja tudi za to trditev in postavlja naslednje vprašanje: pa to res drži?

In kaj ima s tem opraviti glasba?

O tem zelo obširnem vprašanju bi lahko vedno znova ne le debatirali, ampak njen vpliv in moč dokazovali z argumenti in povsem praktičnimi primeri na najrazličnejših področjih našega vsakdanjika. Čeprav se marsikdaj ne zavedamo, pa ima glasba močan vpliv na nas. Seveda obstaja

veliko primerov, kjer je njen vpliv celo negativen (na primer razpihovanje nacionalnih čustev, celo mučenje v vojnah in podobno), vendar pa je cilj tega članka prikazati glasbo kot odlično sredstvo za doseganje pozitivne percepcije »drugačnosti«.

Pri glasbenih aktivnostih otrok s posebnimi potrebami opažam naslednje funkcije glasbe (po Merriam 2000, 174–181): a) *funkcijo izražanja čustev* (skozi glasbo bodisi v razredu ali na odru); b) *funkcijo estetskega užitka* (čeprav ne znajo opredeliti samega izraza, pa ob glasbi in njeni estetiki izredno uživajo); c) *funkcijo zabave* (ki prednjači in je zanje nedvomno najbolj primarna in pomembna); č) *funkcijo komunikacije* (tako med seboj kot tudi z javnostjo); d) *funkcijo telesnega odziva* (glasba v njih avtomatično izzove neki telesni impulz – niti ne zmorejo ostati ravnodušni in pri miru, ko slišijo/izvajajo glasbo) ter e) *funkcijo družbene integracije* (ki je še posebej pomembna za njihovo vključevanje in čim boljše sprejetost v družbo).

Menim, da je naloga glasbenega pedagoga učencem približati glasbo, ki

je v svojem socialnem okolju morda nikoli ne bi našli in spoznali (manj pa takšno, ki jim je na razpolago na vsakem koraku). Med to glasbo sodijo tako tuje kot tudi domače – ljudske in umetne glasbene vsebine, vanje pa poskušam vključevati tudi multikulturalni aspekt in uporabno vrednost, s katero odpravljamo predsodke in stigme. Ker učence že dobro poznam, vem, koliko zmorejo, in poskušam to mejo vedno previdno potisniti še malo navzgor. Zanimivo je, kako dobro si nekateri učenci zapomnijo besedila v tujih jezikih, ko jih enkrat usvojijo. Celo sam sem večkrat presenečen, ko si kateri izmed njih zaželi pesem, ki jo kar leto ali dve nismo več prepevali – pa se izkaže, da jo večina še vedno dobro obvlada, nekateri pa celo odlično.

Glasba kot priložnost in izziv

Obstaja nekaj odličnih priložnosti za predstavitev našega dela in s tem postopno odpravljanje drugačnosti v smislu manjvrednosti v širši jasnosti in družbi. Ena takšnih je vseslovenski projekt *Evropska vas*, na katerem vsako leto sodelujejo vsi razredi in oddelki ter večino učiteljev naše šole. Na stojnici razstavimo izdelke, ki predstavljajo

določeno državo članico EU in so jih učenci izdelovali tekom leta, ob njej pa enega ključnega, ki ga skupaj z učiteljem naredijo pri likovni vzgoji ter pouku tehnike. Na odru pa se učenci predstavijo s petjem in instrumentalno igro (s tematskim sklopom pesmi dane države), dva ali trije pa nastop povezujejo in le-to predstavijo na šaljiv način. In ko učenka, ki je zaradi treme že pri pouku pogosto doživela tako imenovani *blackout*, po odličnem solističnem nastopu reče: »Učitelj, a bom lahko drugo leto tud', se že zdaj veselim?«, potem si lahko mislim samo: moj cilj je dosežen. Jasno je, da si učenci s takšnim nastopom močno dvignejo samozavest, saj jim za takšen dosežek čestitajo tudi nekdanji učitelji iz rednih osnovnih šol, znanci, pa tudi naključni poslušalci in nekateri izmed njih jasno povedo, da prav z zanimanjem pričakujejo naš vsakoletni nastop.

Odlična priložnost so tudi regijske pevske revije, še posebej pa državna glasbena revija Zapojmo, zaigrajmo, zaplešimo (ZZZ), ki je namenjena izključno otrokom, mladostnikom in starejšim s posebnimi potrebami. Morda še povabilo učiteljem glasbe iz rednih osnovnih šol, da si ob priložnosti to glasbeno revijo ogledajo. Tudi oni se bodo tam kaj naučili, dobili odlične ideje in jih lahko uporabili pri pouku in pevskem zboru na njihovih šolah.

Ko moč glasbe preseneti tudi pedagoga

Doživel sem kar nekaj primerov, katerih rezultati so presenetili tudi mene. Za učence, ki se govorno težje izražajo, se je odlično izkazalo upevanje s preprostimi zlogi ma-ma-ma (oziroma z ostalimi soglasniki) in njihovimi imeni. Učencu, ki prej sploh ni govoril, se je s to glasbeno aktivnostjo in spodbudo okolice (pri pevskem zboru in glasbenem pouku) razvil govor. Moje načelo je, da lahko pevski zbor obiskujejo vsi učenci, ki to želijo – tudi če ne govorijo, jecljajo ali imajo kakršne koli druge težave. Seveda so za njegov razvoj govora zaslužni tudi starši, drugi učitelji in predhodne logopedске obravnave (kolikor jih je imel na

razpolago³), vendar pa je učenec šele kot mladostnik začel tvoriti zloge in besede prav pri pevskem izvajanju. Začelo se je s spodbudo pri upevanju – sprva je bilo to zgolj odpiranje ust v smislu izgovarjanja zlogov, pozneje pa tudi konkretna izgovarjava oziroma vokalno izvajanje dobro slišnih zlogov na določeni tonski višini in z določeno dolžino trajanja tona (ne le zgolj kot zvok iz ustne votline ljudi, ki so jim na primer zaradi zdravljenja raka morali odstraniti glasilke).

Izredna motivacija mu je bila pohvala pred celotnim pevskim zborom in aplavz vseh učencev. Tako je postopoma napredoval do te mere, da je v okviru svojih individualnih sposobnosti usvojil in izvajal tudi težja besedila pesmi, kot je na primer *Šolska klop* (Radovana Gobca), ki besedilno ni prav preprosta, še posebej ne za učenca z govornimi motnjami. Da bo situacija bolj nazorna – gre za fanta z Downovim sindromom v PPVI, ki ima kombinirane motnje, med katerimi je tudi oblika avtizma.

Izstopa še en primer, sicer popolnoma govorečega mlajšega avtista. Navdušujoč je bil predvsem način njegovega usvajanja, saj je bil fant na videz povsem v svojem svetu – med poukom je popolnoma odsotno hodil po ustaljeni poti po razredu in se na našo glasbeno aktivnost sploh ni odzival. Ščasoma sem uvidel, da temu nima smisla nasprotovati in uspel druge učence prepričati, da se nanj ne oziramo (saj sicer ni bil moteč) in nadaljujemo naše delo. V kakšni od naslednjih ur pa se je presenetljivo izkazalo, da je usvojil in izvedel pesem bolje od vseh drugih, ki so aktivno sodelovali v vseh postopkih usvajanja in utrjevanja pesmi (po glasbenih analizah), čeprav do takrat ni zapel niti enega zloga. Zdelo se je, kot da bi s svojim gibanjem v glavi posnel vse glasbeno dogajanje. Znano je, da imajo avtisti bolj ali manj dobre sposobnosti opazovanja in pomnjenja, opisan primer pa je še posebej zanimiv

zaradi odličnega usvajanja brez »aktivnega sodelovanja«.

Nikoli ne vemo natančno, kaj se dogaja v glavah teh otrok s posebnimi potrebami (včasih hkrati tudi s posebnimi talenti in sposobnostmi), kje so njihove meje in s čim vse bodo presenetili, če bomo dovolj pozorni nanje in jim dajali priložnosti za to. S tem ne mislim zgolj avtistov, ampak vse učence s posebnimi potrebami, ki me vedno znova presenečajo. Upam, da me bodo še naprej, saj to ne pomeni, da nečesa ne vem, ampak da se od njih vedno znova česa naučim – kar je tudi del bistva izobraževalnega procesa in življenja nasploh.

Viri in literatura:

- Lešnjak Simona (2011) *Učenci OŠ Drska na obisku festivala za 3. življenjsko obdobje*. Dostopno na <http://www.os-drska.si/drska/?p=4966>, 2. 10. 2011.
- Motte – Haber Helga de la (1990) *Psihologija glasbe*. Ljubljana: DZS.
- Merriam Alan P. (2000) *Antropologija glasbe*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Veršnik Vojko (2010) *Solid as Stone and Bone: Song as a bridge between cultures and generations*. V: Klisala Harrison (ur.), Elizabeth MacKinlay (ur.) in Svanibor Pettan (ur.) *Applied Ethnomusicology: Historical and Contemporary Approaches*, str. 133–148. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.
- Veršnik Vojko (2014) *Vsi drugačni – vsi enakopravni: Kaj ima glasba opraviti s tem? / All Different – All Equal: What's music got to do with it? Mednarodni večdisciplinarni simpozij Glasba in drugačnost / Music and Otherness*. Ljubljana: Kulturno in etnomuzikološko društvo Folk Slovenija, Mednarodno združenje za tradicijsko glasbo (International Council for Traditional Music – ICTM), Ustanova Imago Sloveniae, Oddelek za muzikologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, Glasbenonarodopisni inštitut ZRC SAZU in RTV Slovenija, 28. avgust 2014, Ljubljana.

³ Fant je bil v vrtcu in prvih letih šolanja deležen logopedске obravnave, zdaj pa že nekaj let ne več.